
OPERAČNÍ UMĚNÍ A TAKTIKA

NĚKTERÉ OTÁZKY VLIVU TERÉNU NA BOJOVOU ČINNOST VOJSK V POČÁTEČNÍM OBDOBÍ VÁLKY

Major František Jeniš

Článek ukazuje na stále vzrůstající význam a vliv terénu na soudobý boj v podmínkách počátečního období války.

Shrnuje hlavní poznatky a některé konkrétní údaje o vlivu terénních vlastností na charakteristické druhy bojové činnosti v počátečním období války — přesuny, rozmístování vojsk, kryt státní hranice, obranná i útočná operace aj.

Masové použití nejmodernější válečné techniky, různých druhů zbraní hromadného ničení a z toho vyplývající nové prvky ve vedení bojových operací, nutí hlouběji se zamyslet i nad otázkami vlivu terénních podmínek na činnost a řízení vojsk na bojišti. Přestože dokonalá bojová a ženíjná technika je schopna překonat nejrůznější přirozené i umělé překážky a tak omezuje na minimum prostory, které jsou pro bojovou činnost velmi obtížné, význam terénu a jeho vlastností se nesnižuje. Naopak, krátké časové lhůty na přípravu a organizaci boje (operace), jejich rozmach do hloubky i šířky, vysoká tempa, rozsáhlé přesuny, stále vzrůstající význam útoku z chodu, požadavek odolné a aktivní obrany a v neposlední řadě ochrana před účinky atomových zbraní, vyžadují ve větší míře než tomu bylo dříve správné a důkladné vyhodnocení terénu a jeho dovedné využití za různých druhů bojové činnosti.

Mnohé vlastnosti terénu dříve přehlížené a nevyužívané, nabývají v soudobých podmínkách zvláštního významu a jsou důležitým činitelem pro dosažení úspěchu. Jsou to zejména ty vlastnosti, které příznivě či nepříznivě ovlivňují nové prvky ve vedení útočných i obranných operací za použití ZHN. Počáteční období války se svými charakteristickými rysy ještě více zvyšuje význam studia a hodnocení terénu pro rozhodování velitelů všech stupňů. Účelem článku je upozornit na některé hlavní otázky spojené s vlivem terénu na různé druhy bojové činnosti vojsk v počátečním období války. Není zde cílem rozebírat jak konkrétně jednotlivé typy terénu — jeho pokrytost, tvary, výškové členění atp. — působí na bojovou činnost, ale zdůraznit stále vzrůstající vliv terénu v souvislosti s uplatňováním nových způsobů vedení soudobého boje. Přestože si většina velitelů a štábů uvědomuje i tuto skutečnost, jsou hodnocení a závěry o terénu mnohdy povrchní a všeobecné, někdy dokonce nesprávné, neboť buď terén přeceňují nebo podceňují. Rozhodnutí učiněná na jejich základě jsou nereálná, zejména v řešení rychlosti přesunů, tempa útoku, šířek, hloubek a časových lhůt úkolů, v použití různých druhů bojové techniky, jmenovitě tankové a v řešení otázek spojených s použitím atomových zbraní a ochranou proti nim.

Je přirozené, že k těmto nedostatkům svádí charakter veškerých cvičení prováděných na mapách. Terén při nich přímo neovlivňuje živou sílu a bojovou techniku, nemůže ve skutečnosti ověřit proveditelnost učiněných rozhodnutí a opatření. Vlastnosti terénu, zejména ty nepříznivé, se většinou přehlíží nebo podřizují plánovaným řešením, učebním cílům a úkolům. Při cvičeních s vojsky v obtížnějších terénních podmínkách dochází potom k rozporům mezi teorií a praxí a k nesplnění stanovených úkolů.

Význam terénu pro organizaci krytu státní hranice a vedení obranné operace

Vycházíme-li z předpokladu, že zahájení příští možné války bude provedeno s plným využitím prvku překvapení, že síly útočníka mohou bez dlouhé přípravy přejít do útoku z chodu za účinné podpory nejmodernějších prostředků masového ničení, bude rychlost vyvedení vlastních vojsk zpod úderů těchto zbraní, jejich soustředění a rozvinutí k obraně státní hranice rozhodující. Úspěšné splnění tohoto úkolu bude značně záviset na dovedném využití rázu terénu, zejména v pohraničních oblastech.

Rozsáhlé, skryté a rychlé přesuny živé síly a nejrůznější bojové techniky, nutné pro zaujetí krytu státní hranice, mobilizaci a soustředění dalších sil, budou klást vyšší požadavky na dopravní síť a průjezdnost terénu, než tomu bylo dříve. V důsledku používání atomových zbraní je zapotřebí většího počtu výkonných os, které zabezpečí požadované rychlé tempo, rozptýlení, pružnost a vzájemnou ochranu proudů.

V počátečním období války při zaujímání obrany státních hranic a současném soustřeďování dalších sil, při soustředěných úderech nepřítele na důležité komunikační uzly a při poměrně řídké síti komunikací v pohraničním území nebude dopravní zabezpečení vojsk snadným úkolem. Štáby musí pečlivě vyhledávat, hodnotit a v případě vyřazení různé kombinovat potřebné osy a využívat i sjízdných pomocných cest. Přísným rozdělením os, důkladnou regulací pohybu musí zamezit zatarasení komunikací a střežením zabránit jejich zničení diverzními skupinami.

Proti minulosti vzrostly nároky na technické vlastnosti, stav silniční sítě a objektů na nich. Rozsáhlost přesunů v různých směrech, přísuny a odsuny živé síly, bojové techniky a materiálu vyžadují na důležitých silnicích dvousměrnou dopravu a všeobecně zvětšení únosnosti vozovek a mostů. Velká část našich silnic, zejména v pohraničí, zvýšeným požadavkům neodpovídá. Tento nedostatek by se stal zřetelnějším, kdyby se při cvičeních na mapách plánovaly přesuny vždy podle skutečné šířky, kvality, únosnosti silnic a mostů, stoupání, zúžení a podle skutečných povětrnostních podmínek.

Tak např. obousměrný automobilový provoz vyžaduje nejmenší šířky vozovky 6,5 m a šířky koruny 8–8,5 m (výjimečně šířky vozovky 6 m a koruny silnic 7 m).

Pro dvousměrný smíšený provoz všech druhů vozidel nároky na šířky ještě více stoupají. Počítá-li se při smíšeném dvousměrném provozu s pohybem tanků, dělostřelectva taženého traktory a traktorů s přívěsem jen

jedním směrem, je třeba, aby šířka vozovky byla nejméně 6,5—7 m a šířka koruny 9—9,5 m.

Vážnou překážkou dvousměrného provozu jsou i malé poloměry směr-
rových oblouků, zejména ve všech horských a podhorských oblastech. Pro
rychlost 30—40 km/hod. je třeba při dvousměrném automobilovém provozu
poloměru oblouku 60 m, při dvousměrném smíšeném provozu 75 m.

Menší poloměry oblouků podstatně snižují rychlost přesunů. Tak např.
poloměr oblouku 15—20 m snižuje rychlost dvousměrného automobilního
provozu již na 10—15 km/hod.

Novým problémem proti minulosti je z a b e z p e č e n í p ř e s u n ů
p ř e d ů č i n k y Z H N, které mohou způsobit ztráty a nežádoucí zdržení.
Jedním z důležitých opatření při přípravě a plánování přesunů je podrobné
vyhodnocení a vhodné využití terénu v pásmu přesunu.

Z hlediska ochrany proudů je nutno předem stanovit prostory nej-
pravděpodobnějšího napadení a prostory, kde by se účinky ZHN vzhledem
k terénním podmínkám obzvláště silně projevovaly. Přitom třeba vzít v úva-
hu různé druhy a způsoby použití ZHN a vliv terénu na jejich účinnost.
Nejde pouze o detailní výběr zranitelných míst na osách, ale o celé pro-
story, v nichž by použití ZHN znásobilo přirozenou překážkovost terénu.
Týká se to na příklad silnic v rozsáhlých lesních komplexech, ve větších
sídlích, v členitém terénu, kde silnice probíhají v úzkých, zaříznutých
údolích, nebo přechodů přes větší vodní překážky. V těchto a podobných
prostorech může dojít k snadnému zatarasení a zničení komunikací i ob-
jektů na nich. Vyhledávání a využití objížděk, vybočení proudů z dosavadní
osy a využití okolního terénu pro dočasný pohyb bude většinou velmi
obtížné. Z těchto důvodů musí štáby při plánování přesunů počítat při vý-
běru os s možnými objíždkami, se změnami rychlosti pohybu proudů,
s úpravami v pochodových sestavách, s jejich zředněním, přechodným roz-
členěním do více proudů a vždy s důkladným vybavením ženijními odta-
rasovacími prostředky a zálohou pořádkové služby.

Účinná poučka o provádění utajených přesunů v noci nemá již abso-
lutní platnost zejména u přesunů blíže fronty. Zavedením nových pro-
středků radiolokačního průzkumu a různých přístrojů pro vidění v noci se
zhoršily možnosti utajení pohybu před nepřítelem. Ráz terénu, jeho členi-
tost, relativní převýšení a pokrytost může ztížit možnosti nočního prů-
zkumu. I když samotný terén nemůže zabránit nepříteli v průzkumu a
provádění úderů v plné míře, přesto výběr vhodného pásma přesunu
s ochrannými vlastnostmi terénu, možnosti maskování a rozptýlení sestav
sníží přesnost úderů a zmenší ztráty vlastních vojsk.

Při přesunech, soustřeďování a rozvinování vojsk v počátečním období
války budou účinnými překážkami vodní toky a to i v hloubce
vlastního území, kde ani nepůjde o násilný přechod.

Moderní atomové zbraně rychleji a účinněji vyřadí mosty a zničí vodní
stavby v libovolné hloubce. Při jejich ničení dochází v důsledku přívalové
vlny ke stržení mostů, poškození břehů, k vylití řeky, rozbahnění okol-
ního terénu a tak ke zvětšení přirozené překážkovosti řeky. Atomové
zbraně mohou způsobit zatarasení, rozrušení nebo zamoření vhodných pří-
stupů k vodnímu toku jmenovitě pro těžkou bojovou techniku. Úspěšné
překonání vodního toku bude tedy vyžadovat pečlivější průzkum
a vyhodnocení vhodných a nevhodných úseků pro

přechod řeky v širokém pásmu, aby bylo možno převést pochodové proudy na záložní směry.

Dříve byla řeka v mnohých případech překážkou více šířkou svého toku než okolním terénem. Přístupy k ní při dostatku času se daly upravit a přizpůsobit. Dnes pro dokonalejší přepravní prostředky ani větší šířka řeky není problémem. Avšak násilný přechod prováděný zpravidla z chodu a při nedostatku času bude záviset na možnosti širokého, skrytého a rychlého přístupu k řece. Ráz terénu při vodním toku, jeho dostupnost pro tanky, sjízdnost, ochranné vlastnosti proti účinkům ZHN, průjezdnost lužních porostů, přístupové komunikace aj. budou ovlivňovat provedení násilného přechodu víc než překonání samotného vodního toku.

Příznačné pro soudobý boj a zejména pro počáteční období války je soustředování a rozmísťování vojsk v různých prostorech před zaujetím bojových sestav a zasazením do boje.

Zabezpečit ochranu živé síly i bojové techniky před odhalením moderními prostředky průzkumu a před ničivými údery ZHN musí být prvořadou povinností velitelů a štábů všech stupňů.

Doba pobytu vojsk v různých prostorech rozmístění se stále více zkracuje, přitom však vzrůstá nutnost zabezpečit jejich nejúčinnější ochranu. Tím spíše, že při soustavném zdokonalování techniky je doba potřebná k přípravě a provedení atomového úderu nepřítelem stále kratší. Nemůžeme se spoléhat, že v tak krátkých časových lhůtách, při rychlých a nenadálých změnách i při využití dokonalé ženíjní techniky vybudují vojska prostory rozmístění z hlediska protiatomové ochrany v plné míře. Zejména uvážíme-li k tomu ještě stále vzrůstající počet a náročnost zemních prací a mnohdy nepříznivé pedologické a geologické poměry.

Úprava terénu je pro vojska značně namáhavá, způsobuje fyzické a psychické vyčerpání ještě před bojem. Jejich zranitelnost je v této době vysoká a může způsobit podstatné oslabení bojové síly jednotek. Tyto skutečnosti si vynucují zvýšenou pozornost při výběru prostorů v terénu, který poskytuje maximum přírodních ochranných vlastností.

Tak bude možno co nejvíce omezit použití vojsk k namáhavým zemním pracím a ponechat jim co nejvíce času na odpočinek a přípravu k vlastní bojové činnosti.

Členitost terénu např. ovlivňuje vedle ostatních faktorů atomového výbuchu také intenzitu účinnosti tlakové vlny, která působí destruktivně na povrch terénu. Svahy odvrácené od místa výbuchu snižují účinky tlakové vlny. Toto snížení je závislé zejména na druhu výbuchu a příkrostití svahů. V členitém terénu se svahovými úhly do 10–15° snižuje se tlak na odvrácených svazích o 15–20 %, v terénu se svahovými úhly nad 50° snižuje se tlak 1,5krát až 2krát ve srovnání s tlakem na rovinatém terénu.

Účinky ZHN zákonitě vyžadují rozmísťování vojsk na větších plochách, než tomu bylo při používání klasických zbraní. Cílem rozptýleného rozmístění vojsk v terénu je, aby úderem atomové pumy malé ráže nebyla poskytnuta možnost vyřadit jednotku větší než prapor a v terénu zvlášť výhodném z hlediska ochrany — jednotku ne větší než rota.

Doposud je zvyklostí volit prostory rozmístění vojsk a míst velení v lesích, které podle svých vlastností a rázu terénu poskytují určitý stupeň

přirozené ochrany před účinky ZHN. Nesmíme však ochranné vlastnosti lesních porostů přeceňovat a zevšeobecňovat na každý případ. Stupeň přirozené ochrany bude záviset na druhu lesa, hustotě, vzrůstu, stáří lesa a zejména na rázu terénu. Lesní porosty neovlivňují účinky tlakové vlny v bližší oblasti výbuchu, jejíž poloměr se rovná přibližně výšce výbuchu atomové pumy, ale až ve vzdálenější oblasti, kde se podle hustoty porostů snižují poloměry účinků tlakové vlny 1,1krát až 1,3krát. Proti účinkům pronikavé radiace chrání lesy jen nepatrně, snižují dávky radiace o 10–20 %, ale až ve větších vzdálenostech od místa výbuchu. Proti světelnému záření chrání husté lesy, které snižují výši světelných impulsů i několikrát.

Zejména husté, vzrostlé lesní porosty na členitém terénu s relativním převýšením víc jak 100 m poskytují přirozenou ochranu; zpravidla se však jimi obtížně projíždí a jsou nepřístupné pro rozptýlené rozmístění bojové techniky.

Velkou nevýhodou a nebezpečím pro vojska rozmístěná v lesích je možný vznik četných ohnisek požárů v důsledku atomového výbuchu nebo způsobených napalмовým postřikem, které se mohou za příznivých povětrnostních podmínek zejména v jehličnatých porostech rozrůst v plošné požáry. Ohniska požárů vznikají obvykle na krajích lesa a na mytínách, odkud se rozšiřují do hloubky lesního celku. Možnost šíření požáru je silně závislá na množství suchého podrostu, větví a suchých kmenů v lese. Obě skutečnosti ovlivní nejen hodnocení vhodnosti lesních celků pro skryté rozmístění vojsk, ale i organizaci protipožárních opatření.

V hustých a vzrostlých lesích je nutno počítat i se silným rozrušením a plošnými závaly, které budou vážnou překážkou pohybu vojsk. Odstraňování překážek budou znesnadňovat požáry a vysoký stupeň zamoření radioaktivními látkami, které se zachytí na terénu a v korunách stromů.

Při určování prostorů soustředění v lese je nutno vycházet také z toho, jaké jsou možnosti výjezdu při napadení atomovými zbraněmi. Zachování bojeschopnosti vlastních vojsk a další úspěšné vedení boje bude mnohdy závislé na včasném a organizovaném vyvedení vojsk z ohrožených prostorů. Vyřazení výjezdových komunikací, požáry a závaly mohou např. zdržet nebo vůbec znemožnit přemístění VS a způsobit tak ztrátu jednoho stupně velení. Vzhledem k těmto nevýhodám je třeba uvažovat podle konkrétních podmínek a situace o možném rozmístění vojsk a velitelských stanovišť i mimo lesy (zvláště mimo lesy s minimální přirozenou ochranou) do osad nebo vhodného terénu, který vytváří zacloněné prostory, má přirozené vlastnosti skrytu a dá se snadno ženijně upravit. Využitím staveb a sklepů v sídlištích omezíme potřebu sil pro budování okopů a úkrytů a snížíme čas potřebný k vybudování prostoru. I nepříznivé povětrnostní podmínky (zima, sníh) se budou snadněji překonávat v osadách nežli v lesích. V těchto případech však vzroste nutnost ochranného maskování, zejména proti leteckému průzkumu.

Problémy spojené s řešením rychlého a efektivního zaujetí krytu státní hranice k odražení překvapivých úderů nepřítele jsou úzce spjaté s rázem terénu v našem jihozápadním pohraničí, a to na obou stranách.

Pečlivě a systematické hodnocení podmínek možného přístupu pozemních vojsk nepřítele k našim pohraničním přechodům umožní odhadnout a odhalit pravděpodobnou sílu a způsoby napadení na různých směrech.

Horský, hustě zalesněný terén Šumavy a Českého lesa nedovolí nepříteli plně rozvinutí bojových sestav a současně hromadné nasazení bojové, zejména tankové, techniky. Útok z chodu bude odkázán převážně na jednotlivé horské přechody, na jejichž překvapivém a rychlém ovládnutí bude záviset rozvinutí útoku do hloubky a zasazení dalších sil. Při dnešním vysokém uplatnění tankových a mechanizovaných vojsk bude útočník využívat v nejširší míře manévru, vyhledávat a plně využívat sebemenší tankové prostory a směry.

Jednou z příprav k rychlému a překvapivému napadení našich státních hranic z území NSR je aktivní působení na terén s cílem zvýšit a rozšířit možnosti přístupu. Stavba nových přístupových i rokádních komunikací, rozšiřování a zkvalitňování dosavadních, úprava lesních průseků pro pohyb pásových vozidel a budování různých vojenských objektů tomu plně nasvědčují.

Vyhodnocení přístupových možností pozemních vojsk nepřítele umožní volit vhodná opatření zejména v době protipřípravy nebo odvetného úderu k ztížení, zdržení přístupu k státním hranicím nebo i rozdrčení nepřítele v nejcitlivějších a nejdůležitějších prostorech. To se zvláště týká použití atomových zbraní, které v nebezpečných prostorech mohou způsobit podstatné ztráty, zdržení postupu nebo omezení manévru.

Všestranné a správné vyhodnocení vlivu terénu dovolí hospodárné a účinné využití sil a prostředků k obraně státních hranic. Rozsáhlé, tankům nedostupné, ne sjízdné a obtížně schůdné prostory umožňují soustředit úsilí obrany k přehrazení nejdůležitějších směrů a horských přechodů, kde budujeme pevnou obranu. Dovedné využití terénních vlastností nebude mít jen význam taktický, spočívající v samotné obraně možného přechodu výhodným rozmístěním obranných postavení, sil, palebných prostředků, zátarasů atp., ale i význam operační. Mezi jednotlivými přechody existuje vzájemná souvislost. Jejich přístupy i východy se v určité hloubce spojují a rozšiřují tak možnosti vojsk na daném směru. Vyřazení jednoho nebo několika přechodů pro útočníka znamená omezení nebo i ztrátu celého útočného směru. V jiném případě může zdržet nebo znemožnit zasazení druhých sledů, záloh a tím i narůstání úderu.

Vhodných přechodů přes naše pohraniční horské masivy je poměrně málo. Mají převážně charakter silničních přechodů s úzkým pásem sjízdného terénu podél nich. Terén je dostatečně jasně vymezuje a umožňuje organizaci skutečně pevné obrany s použitím minimálních sil a prostředků.

Nové názory na organizaci a vedení obranné operace zvyšují význam tvůrčího využití terénu. I dříve platila zásada o využití terénu pro obranu. Avšak šablonovitost, souměrnost a přísné dodržování norem v systému obranných postavení, pásem a volbě bojové sestavy nedovolovaly tvůrčí a odváznější využití terénních podmínek; terén se podřizoval pravidlům a zvyklostem. Nové zásady organizace a vedení obrany přímo vyžadují všestranné respektování výhod nebo nevýhod terénu. Nestejnoměrný průběh, různé vzdálenosti a počet obranných postavení, neznatelný přechod jednoho pásma do

druhého, budování různých druhů klamných a záložních postavení, přenašení úsilí obrany na různá pásma atp. dovolují plně tvůrčí využití terénu.

Šířka pásma obrany je plně závislá na rázu terénu. V horském a zalesněném terénu a na podružném směru bude podstatně větší než na předpokládaném směru hlavního úderu nepřítele v dostupném terénu.

Obtížné dostupné nebo nedostupné úseky budeme bránit malými silami s využitím zátarasů nebo je budeme jen střežit zajišťovacími jednotkami.

Obranný systém tvoří obranné uzly a obranné rajóny umožňující plně využití přirozených obranných vlastností terénu. Větších osad využíváme k vytváření silných opěrných bodů. Podle rázu terénu stanovíme úsilí obrany na jednotlivá obranná pásma. Naše pohraničí na jihozápadě, kde sousedíme s Německou spolkovou republikou, má ráz horského a zalesněného terénu, který můžeme výhodně bránit na přístupech a přechodech. Proto by nebylo správné v těchto prostorech přenášet úsilí do hloubky, která je pro nás nevýhodná a pro nepřítele výhodná.

Při zaujímání krytu státních hranic nebude čas na provádění rozsáhlých rekognoskací. Využití terénu musí být provedeno již v míru. Všestranná znalost terénu dovolí i při změně proti plánovanému zaujetí rychlé a vhodné zaujetí obrany na nových čarách a v nových sestavách.

V průběhu obranné operace budou mnohdy čerstvé svazky zaujímat obranu z chodu na čarách, které nebudou ženiijně připraveny. V těchto případech dovedné využití terénu přispěje zvláště k pevnosti obranného systému.

Do obrany stále více pronikají v současné době prvky aktivní útočné činnosti. Zvyšuje se význam posuzování terénu ve vzájemné souvislosti obrany a útoku. Kterým výhodám nebo nevýhodám se má dát přednost, bude záviset na konkrétních podmínkách, situaci, úkolech a cíli bojové činnosti.

V souvislosti s použitím ZHN se dnešní obrana vyznačuje častým protiatomovým manévrem, jehož cílem mimo jiné je chránit bojovou sílu jednotek. K dosažení tohoto cíle může podstatně přispět vhodné využití terénu. Při přípravě a plánování protiatomového manévru půjde hlavně o zhodnocení terénu z hlediska možností skrytého a rychlého pohybu z jednoho prostoru do druhého. Při výběru prostorů je třeba brát zřetel na jejich přirozenou ochranu proti účinkům ZHN, aby nutných ženiijních úprav bylo co nejméně a aby zvolené prostory nebyly zjevným cílem nepřátelského atomového napadení.

Celkově je možno počítat s tím, že pahorkovitý a hornatý terén svou členitostí ve spojení s lesními masivy zabezpečuje zmenšení plochy zasažení vojsk při atomových úderech přibližně 1,5krát až 2krát ve srovnání s odkrytým, rovinatým terénem.

Význam terénu pro organizaci a vedení útočné operace v počátečním období války

Nové prvky útočné operace v počátečním období války, jako je rychlé a skryté vytváření úderných uskupení — často i v průběhu operace, rozsáhlý manévry silami a prostředky, provedení útoku z chodu, častá střetná sražení a to za oboustranného použití atomových zbraní, prohlubují a rozšiřují význam hodnocení terénu, který může podstatně usnadnit nebo ztížit plnění úkolů a dosažení cílů útočné operace.

Jde především o vliv terénu na organizaci a použití úderných uskupení. Při cvičeních, zvláště na mapách, se mnohdy nepřihlíží při výběru svazků do úderných uskupení k terénním zvláštnostem prostoru, ve kterém mají uskupení bojovat. Tanková vojska jsou sice jádrem pozemních sil, mají větší údernou sílu než motostřelecké jednotky, ale jejich efektivní využití bude podstatně záviset na charakteru terénu, jmenovitě na jeho dostupnosti pro tanky. Sebesilnější tankové uskupení nemůže mít úspěch, který by odpovídal jeho úderné síle, v horském, kopcovitém, členitém, hustě zalesněném terénu, jaký je ku příkladu po obou stranách našich jihozápadních hranic, zvláště tehdy, je-li tankové uskupení bez pěchoty.

Kvalitativní složení úderných uskupení, popř. změny v jejich složení vyžadují reálné zhodnocení možnosti pohybu a rozvinutí různých druhů vojsk. Tato zásada platí dvojnásob v našich obtížných pohraničních oblastech a to nejen na vlastní straně, ale především na straně nepřitele.

Volbu směru hlavního úderu bude ovlivňovat nejen kapacita směru, průchodnost terénu, možnosti výhodného použití atomových zbraní, ale i stav horských přechodů k přenesení bojové činnosti na území nepřitele, které mohou být z dřívějších bojů rozrušeny nebo dočasně vyřazeny. Rychlá úprava a obnovení průjezdnosti přechodů na hlavním směru umožní rozvinutí a živění útoku do hloubky nepřátelského území.

Samotné zasazení úderných uskupení do útoku z chodu přináší celou řadu otázek, které souvisí přímo nebo nepřímo s vlastnostmi terénu. Rozsáhlé přesuny živé síly a různých druhů bojové techniky, jejich soustředění, rozčlenění do předbojových sestav a zasazení do průlomu kladou vyšší nároky na volbu vhodného terénu, než tomu bylo dříve. Výchozí a vyčkávací prostory musí poskytovat maximum přirozených ochranných vlastností a dovolovat skryté a rozptýlené rozmístění vojsk. Předbojové sestavy vyžadují velký počet sjízdných cest nebo sjízdný terén; obojího je v pohraničních prostorech nedostatek.

Vážným problémem při útoku je zranitelnost vojsk v prostorech a na čarách zasazení prvních i druhých sledů, kde dochází k značnému nakupení sil a prostředků na poměrně malých plochách vhodného terénu pro zasazení. Bojové sestavy vybavené množstvím nejrůznější techniky i při zvětšených šířkách a hloubkách, budou přesycovat terén a zvyšovat náročnost na jeho ženíjní vybudování. Protipříprava v důsledku použití ZHN je časově i prostorově rozsáhlejší a může zasáhnout celou operační hloubku úderného uskupení. Nestačí proto brát v úvahu terén jen na frontě nebo v prostoru zasazení, ale nutno jej hodnotit v celé hloubce rozmístění a činnosti vlastních vojsk.

Požadavek rychlého tempa a nepřetržitosti útočné operace prohlubuje význam přirozených terénních překážek na pohyblivost a vedení bojové činnosti vojsk. Při některých cvičeních můžeme pozorovat, že tempo postupu vojsk neodpovídá skutečným podmínkám na bojišti. Útočná činnost má charakter příliš snadného postupu v zájmu dosažení stanovených norem a rychlého splnění úkolu.

Část území na západním válečném poli, která je pro bojovou činnost našich vojsk nejpravděpodobnější, tvoří sled vysočin, na kterých se střídají plošiny a pahorkatiny s vrchovinami a hornatinami, seskupenými nejčastěji

do táhlých pohoří s mnohdy sráznými úbočími. Vysočiny jsou odděleny údolními řek, šikmými nebo zvlněnými plošinami a mělkými pánvemi. Činnost vojsk bude ztěžována nejen pásy členitého, horského a zalesněného terénu, který tvoří převážně příčné překážky postupu na směrech východ—západ, ale i poměrně hustou říční sítí. Je tvořena řadou řek středních a velkých rozměrů (zpravidla řeky širší než 60 m), které jsou v průměru od sebe vzdáleny 100—150 km, a značným množstvím řek menších ve vzdálenosti průměrně 30—40 km.

Tento poměrně náročný terén spolu s účinky ZHN vyžaduje krajní fyzické vypětí vojsk. Proto již v míru je třeba učit vojska překonávat různé druhy terénu přicházejícího v úvahu na nejpravděpodobnějších směrech a to za obtížných bojových situací.

Mnohdy se domníváme, že údery vlastních atomových zbraní vytvořily dostatečné podmínky k snadnému a nerušenému postupu vojsk na bojišti. Je pravda, že dovedné a sladěné použití atomových zbraní umožňuje rychlé proniknutí do hloubky bojových sestav nepřítele. Na druhé straně však účinky atomových zbraní na terén znásobují jeho přirozenou překážkovost. Závaly, krátery, rozrušený terén, zničené komunikace, plošné požáry, záplavy a zamořené prostory v důsledku atomových úderů mohou podstatně snižovat tempo postupu, zejména v prostorech nebo na směrech, kde ráz terénu nedovoluje rychlé a vhodné obejítí překážky. Přitom i slabší síly nepřítele mohou překážku úspěšně bránit a donutit útočící vojska, aby soustředila další síly. Na výhodných místech, jako jsou horské přechody, průsmyky, úzká zaříznutí údolí, soutěsky, mohou výbuchy i jednotlivých atomových zbraní způsobit vážné překážky ve formě kráterů a radioaktivního zamoření terénu. Na příklad při pozemním výbuchu 20 KT atomové nálože vznikne kráter o průměru víc jak 350 m, při podzemním výbuchu pumy stejné ráže v hloubce asi 15 m vznikne kráter o průměru 400 m a hloubce přes 100 m.

Velikost účinků výbuchu atomové pumy bude značně závislá na složení půdy, která ovlivní nejen rozsah destrukce v terénu, ale i intenzitu jeho zamoření radioaktivními látkami. Mnohem větší radioaktivita vzniká v prostorech s půdami hlinitopísčitymi než v prostorech s půdami jílovými a černoziemními. Zalesněný nebo travnatý povrch a zvlhčení vrchní vrstvy země zmenšují tvoření prachu a již tím snižují možnosti zamoření vzduchu radioaktivními látkami.

Rozsah zamoření okolního terénu mnohdy značně vzdáleného od místa epicentra ovlivňuje i uskupení údolní sítě v horském terénu. V údolích, která mají souhlasný směr se směrem větru, může vzniknout velmi silná koncentrace radioaktivních látek, která i několikanásobně převyšuje stupeň zamoření plochého terénu po výbuchu.

Je nutno brát v úvahu i to, že se vzduchové proudy v silně členitém terénu značně vychylují ze svého směru a mohou způsobit zamoření terénu i v prostorech, kde bychom to podle vyhodnocení meteorologických poměrů nepředvíдали. Z toho plyne, že plánování použití různých druhů a způsobů atomového napadení v útočné operaci musí být velmi obezřetné a přihlížet ke kladným i záporným výsledkům ničivých účinků na terén.

Použití zbraní hromadného ničení v horském, zalesněném terénu je zřejmě účinnější z hlediska obránce než útočníka, protože umožňuje blokovat komunikace, jichž je k dispozici omezený počet. Útočník využije atomových zbraní právě v těchto prostorech mnohdy výhodněji k ničení a umlčování záloh, odpalovacích základen a týlových prostředků obránce.

Rovněž volba vzdálenosti bezpečnostních čar a stupeň ochrany před účinky vlastních atomových úderů je mimo jiné závislá na rázu terénu. Většinou se však vzdálenost určuje jen podle normy, bez přihlédnutí k tomu, že např. v kopcovitém a členitém terénu může být kratší než v terénu holém a rovinatém.

Při rychlém postupu nebudou mít vojska zpravidla dostatek času ani prostředků na budování účinných ochranných zařízení. Ve zvýšené míře bude zapotřebí využívat přirozené ochrany terénu i vybudovaných zařízení nepřitele. Přitom musíme posuzovat terén všestranně a připravit opatření proti všem druhům ZHN, které nepřítel v daném prostoru může použít. Terén poskytující svými vlastnostmi poměrně vysoký stupeň ochrany proti účinkům atomového výbuchu může být velmi výhodný pro ostatní druhy ZHN, např. pro chemické, radioaktivní nebo biologické zamoření.

Nepřetržitost útočné operace vyžaduje vedení boje ve dne i v noci, a to nejen malými jednotkami s omezeným cílem, jak tomu bylo dříve, ale vševojskovými svazky za účasti všech druhů vojsk a bojové techniky. Stírá se pomalu rozdíl mezi denní a noční činností. Různé prostředky pro osvětlování a vidění v noci oslabují nevýhody noční tmy. Přesto, a někdy právě proto bude vhodné využitím terénu napomáhat nočnímu boji. Důkladná a podrobná znalost konfigurace terénu, důležitých a markantních tvarů bude i nadále usnadňovat noční orientaci, napomáhat v udržení směru, tempa, součinnosti velení apod. V jiném případě přirozené vlastnosti terénu zamezí noční pozorování a využití členitosti a relativního převýšení ztíží i radiolokační průzkum nepřitele.

Při průzkumu terénu po použití atomových zbraní je nutno provádět průzkum nejen po stránce radiální situace, ale i z hlediska porušení přirozené konfigurace a změn terénních tvarů, což bude mít vliv na celkovou orientaci v terénu.

Pro zabezpečení bojové činnosti zvláště v počátečním období války bude důležitým činitelem spolehlivé a bezpečné spojení a velení na všech stupních. Bojová činnost se bude rozvíjet na širokých, často nesouvislých frontách, na oddělených směrech a v našich podmínkách počátečního období války v horském zalesněném terénu, který podstatně ztěžuje spojení a velení. Funkce technických pojítek, linkových a rádiových je ztěžena. Velké relativní převýšení, četné zastíněné prostory ovlivňují rádiové spojení. Použití směrových pojítek vyžaduje pečlivější zhodnocení relativních výškových hodnot. Nemůžeme se plně spoléhat na povrchové linkové vedení. Před úderem atomových zbraní může zabezpečit linkové spojení jen zakopaná kabelová síť. Přesycená, mnohdy rozrušená komunikační síť zpomaluje osobní styk a prodlužuje lhůty pronikání rozkazů a hlášení.

Na vlastnostech terénu a dopravních poměrech bude rovněž podstatně záviset rozmisťování, rychlé přemisťování velitelských stanovišť a spojení mezi nimi.

Z á v ě r

Terénní podmínky samy o sobě nemají určující vliv na vedení operací, snahou útočníka i obránce je jejich nepříznivé vlivy překonávat v zájmu splnění úkolů a cílů operace.

Avšak dovedné využití terénu do značné míry ovlivní průběh a výsledek boje (operace) buď kladně nebo záporně. Význam terénu a způsoby jeho hodnocení a využití jsou snad všeobecně známy, zdají se samozřejmé. Praxe však ukazuje, že ve skutečnosti nejsou ve všech případech uplatňovány, nebo jsou uplatňovány nereálně.

Bojová činnost v počátečním období války se zejména v našich podmínkách bude rozvíjet v prostorech s velmi výraznými terénními tvary. Jejich studium a znalost by se měly stát jednou z důležitých povinností velitelů a štábů již v míru. K tomu nestačí jen normální topografické mapy, neboť ani při své dokonalosti a dovedném čtení nemohou poskytnout potřebné údaje pro rychlé a reálné rozhodnutí, které by při upřesňující rekognoskaci nedoznalo podstatných změn. Je třeba připravovat a studovat speciální vyhodnocené mapy, panoramatické i letecké snímky; využívat poznatků a získaných údajů z prováděných cvičení s vojsky a v nejširší míře uplatňovat osobní poznání terénu veliteli a štáby; cvičit vojska v těžkých terénních podmínkách a tak se co nejvíce přiblížit rázu terénu v prostorech možné bojové činnosti.

Konečným kritériem různých teoretických norem rychlostí a časů může být jen praxe v terénu. Nestačí uznávat terén jen slovy, ale je třeba jej v praxi skutečně využívat a respektovat ho.